

БУРЯКОЦУКРОВЕ ВИРОБНИЦТВО ТА РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ

¹О.О. Чередніченко, к.т.н., доцент

²Є.С. Чередніченко, студентка

¹НУБіП України

²ВП НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»

Буряківництво – це рослинницька галузь, підприємства якої вирощують єдину цукроносну технічну культуру в Україні - цукровий буряк, із соку якого цукрові заводи виготовляють цукор. Українські виробники постійно підвищують якість цукру, який, окрім задоволення внутрішніх потреб, широко експортується.

Цукробурякова галузь в Україні є однією з найбільш технологічно сформованих, оскільки експортується не аграрна сировина, а продукти її переробки. Це досить важливий аргумент для розвитку і підтримки галузі буряківництва, як джерела валютних надходжень, забезпечення продукцією багатьох галузей, збільшення робочих місць і задоволення попиту населення в цінному продукті.

Вирощування цукрових буряків знаходиться в постійній конкурентній боротьбі не тільки з імпортним цукром-сирцем, а й із зерновими й олійними культурами [2]. Виробництво цукрових буряків поступово стає пріоритетом великих сільгоспвиробників. На сьогодні лідером посівних площ під буряком є агрохолдинги «Астарт» і «Укрпромінвест-Агро», яким належить чверть посівів культури. Підприємства роблять ставку на виробництво цукру і стабільний ринок збуту продукції. Наприклад, корпорація «Рошен», куди гарантовано реалізується 15% виробленого цукру, а продукти переробки цукрового буряка використовуються на корм в тваринницькому сегменті.

З метою забезпечення відтворення витрат на виробництво продукції цукрово-бурякової промисловості проектом постанови КМ України «Про державне регулювання виробництва цукру та цукрових буряків у період з 1.09.2018 р. до 1.09.2019 р.» запропоновано затвердити мінімальні ціни на цукрові буряки та цукор квоти «А» на рівні відповідно 753,04 грн та 10907,61 грн за 1 т без урахування ПДВ.

Сьогодні цукрово-бурякова промисловість України переживає період відродження. Поступово оживають закриті в період кризи підприємства, які модернізують виробничі потужності. Наприклад, в с. Миколаївка Білопільського району Сумської області знову запрацював відомий Жовтневий цукровий завод. В 2017 р. було запущено ще чотири цукрових заводи. Лідерами з виробництва цукру в 2017 р. стали Вінницька, Хмельницька та Тернопільська області. Всього в цьому році було вироблено понад 2 млн т цукру.

Наведені дані табл. 1 свідчать, що протягом тривалого періоду буряківництво характеризується низьким рівнем економічної ефективності. Лише у 2015-2016 рр. сформувались умови, які сприяли підвищенню ефективності галузі, а в 2017 р. великі та середні сільськогосподарські підприємства отримали значно гірші показники.

Таблиця 1 – Економічні показники виробництва цукрових буряків у великих та середніх сільськогосподарських підприємствах України

Показник	2012 р.	2014 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2012 р., %
Площа, тис. га	381	285	251	273	71,7
Виробництво, тис. ц	160372	142480	127388	135877	84,7
Урожайність, ц/га	420,9	499,6	507,3	497,2	118,1
Виробничі витрати на 1 га, грн	14261	18949	33144	34135	239,4
Виробнича собівартість 1 ц, грн	33,88	37,93	65,33	68,66	202,6
Реалізовано, тис. ц	63875	51587	39070	56247	88,1
Повна собівартість 1 ц, грн	37,15	42,15	68,90	73,43	197,6
Ціна реалізації 1 ц, грн	43,00	49,70	85,66	82,53	191,9
Прибуток на 1 ц коренів, грн	5,85	7,55	16,76	9,10	155,6
Рентабельність, %	15,7	17,9	24,3	12,4	X
Частка цукрових буряків у виручці від реалізації с.-г. продукції, %	2,3	1,6	1,2	1,4	X

За досліджуваний період спостерігається майже подвійне збільшення, як собівартості 1 ц коренів з 37,15 грн у 2012 р. до 73,43 грн в 2017 р., так і ціни реалізації 1 ц цукрових буряків з 43,00 грн до 82,53 грн. При цьому прибуток зріс на 55,6 %, хоча на відміну від інших показників стабільного зростання не відбувалося. Найменший прибуток на 1 ц коренів зазначені підприємства отримали в 2013 р. на рівні 1,07 грн, а найбільший – у 2015 р. на рівні 17,4 грн. Найкращий рівень рентабельності складав 28,2 % у 2015 р. Незважаючи на зростання цін, рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств при виробництві цукрових буряків з 2015 р. знизився до 12,4 % в 2017 р. [1].

Причини низької ефективності буряківництва формуються внаслідок значного зростання цін на необхідні матеріальні ресурси, такі як паливо, добрива, насіння, отрутохімікати, та недотримання технології вирощування цукрових буряків.

Усі негаразди в галузі буряківництва відбиваються на результатах діяльності цукрозаводів. За даними Національної асоціації цукровиків України «Укрцукор» близько 65 % витрат у виробничій собівартості цукру, виробленого в Україні, займає сировина. Значна частка в собівартості цукру припадає на паливо та енергію на технологічні потреби – майже 14 %. При цьому заробітна плата робітників із відрахуваннями на соціальні заходи становила близько 2 %, що звичайно не створює матеріальної зацікавленості працівників у підвищенні рівня ефективності виробництва.

В умовах фінансово-економічної та енергетичної криз важливо диверсифікувати виробництво в районах розміщення цукрових заводів, враховуючи досвід передових країн. Мається на увазі активізація виробництва та використання біоетанолу, який виготовляється з бурякоцукрової сировини. Потреба у біопаливі постійно зростає, а найвищий вихід біоетанолу з 1 га забезпечують саме цукрові буряки.

Про необхідність диверсифікації цукробурякової промисловості шляхом виробництва біоетанолу, як способу стабілізації галузі заявляють, зокрема, у Національній асоціації цукровиків України. 29.11.2017 р. у Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку сфери виробництва рідких біологічних видів палива», в якому встановлюється обов'язкове додавання біологічних добавок у паливо для машин, що є кроком до виконання міжнародних зобов'язань України. Також пропонується виробляти паливо зі збільшеним вмістом біологічних компонентів, коли у ньому може бути до 85 % спирту.

Наприклад, Гнідавський цукровий завод побудував цех з виробництва біоетанолу і тепер має можливість регулювати обсяги власного виробництва, використовуючи буряки на цукор або біоетанол, з огляду на кон'юнктуру ринку.

Крім того, в умовах коливання цін на буряки й цукор, виробникам важливо мати додаткові джерела доходу, а сучасні технології дають можливість розглядати цукор і продукти буряківництва не лише як їжу, а й як сировину для вироблення біохімікатів і чистої енергії. Відходи цукрозаводів можуть слугувати прекрасним органічним добривом, в якому присутні корисні для ґрунту мікроелементи: кальцій, магній, марганець, цинк, мідь.

Зростання потреб в органічній продукції вплинуло й на цукрову промисловість, що, відповідно, зачепило й галузь буряківництва. Компанія «Сесвандерхаве-Україна» представила вітчизняним сільгоспвиробникам, які вирощують цукрові буряки для виробництва органічного цукру, насіння, яке вирощується без використання пестицидів. Першими досліджувати і відпрацьовувати нову технологію взялися аграрії «Ріттер Біо Агро» і «Дедденс Агро».

Для потреб органічного буряківництва компанія вибрала насіння сучасних високопродуктивних гібридів, адаптованих до умов вирощування, необхідної чистоти і величини. Тому відтепер насіннєвий завод SESVanderHave (Україна) виробляє насіння з класичним хімічним захистом від шкідників і хвороб; із посиленням хімічним захистом від шкідників і хвороб; «Органік», повністю без використання пестицидів [3]. Бурякоцукрове виробництво повинно розвиватися як експортно-орієнтована галузь. Потреба українського внутрішнього ринку оцінюється в 1,54 млн. т, а можливості галузі значно більші, тому необхідно розширювати експорт і обмежувати імпорт, застосовуючи ліцензування, квотування та митні тарифи.

Реформування бурякоцукрової галузі та розширення зв'язків з ЄС потребує вивчення досвіду функціонування європейського ринку цукру та розроблення і впровадження моделі регулювання даного ринку в Україні.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Загострення конкуренції на ринку цукру / Бондар В. С., Фурса А. В., Гореленко В. І. та ін. Цукрові буряки. 2017. № 4. С. 6-9.
3. «Сесвандерхаве» почала виробляти насіння органічного цукрового буряка. 2018. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/sesvanderhave-pocala-viroblati-nasinna-organichnogo-cukrovogo-buraka>